

ИВАНА АПОСТОЛОВИЋ¹
ПУ „Пионир“, Јагодина

СТРУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 351.856-053.4:373.2.016
(497.11+497.5)

BIBLID: 0353-7129, 27(2022)1, p.52-68

ЗАХТЕВИ И ЗАДАЦИ ВАСПИТАЧА У ФУНКЦИЈИ МОРАЛНОГ РАЗВОЈА И ВАСПИТАЊА ДЕЦЕ РАНИХ УЗРАСТА У ПРЕДШКОЛСКИМ ПРОГРАМИМА/ КУРИКУЛУМИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ ХРВАТСКОЈ

Резиме: У раду анализирамо и компарирамо садржај актуелних предшколских програма/курикулума у Републици Србији и Републици Хрватској кроз детаљан приказ захтева и задатака васпитача у функцији моралног развоја и васпитања деце раних узраста. Циљ истраживања нам је да утврдимо да ли се и колико програми/курикулуми предшколског васпитања у Републици Србији и Републици Хрватској разликују у погледу конкретизације захтева и задатака васпитача у односу на морални развој и васпитање деце. У раду је примењена дескриптивна и компаративна метода и поступак анализе садржаја програмских докумената. Резултати нашег истраживања указују да су у Републици Србији и Републици Хрватској у предшколским програмима/курикулумима, захтеви и задаци васпитача који су у функцији моралног развоја и васпитања деце представљени, али на различите начине. Анализирани програми/курикулуми препознају исте задатке који се односе на морални развој, а међусобно се разликују када је реч о њиховој конкретизацији, те постоје и извесне разлике у њиховој формулацији. Полазећи од јасно конкретизованих задатака, васпитачи, креатори сопствене праксе, имају могућност да кроз њих боље сагледају потребе деце, али и да међу јасно издвојеним задацима одаберу шта је у одређеном временском периоду најпотребније подстицати и развијати код деце, у оквиру моралног развоја.

Кључне речи: дете, морално васпитање, васпитач, предшколски програм/курикулум

Увод

У Републици Србији и друштвима у нашем окружењу, васпитно-образовни рад са децом раних узраста заснива се на предшколском програму/курикулуму који у оквиру своје васпитне филозофије тежи промовисању општих моралних вредности, али и неких специфичних, карактеристичних за поједина друштва.

1 ivanaapostolovic94@hotmail.rs

Разлике које се јављају међу предшколским програмима/курукулумима у виду специфичних моралних вредности, у највећој мери су културолошки условљене. Систем институционалног предшколског васпитања и образовања у Републици Србији и Републици Хрватској је регулисан *законским и подзаконским актима*. Васпитно-образовни рад се темељи на важећим програмским документима/курукулумима, *Опште основе предшколског програма* (2006) и *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018) у Републици Србији, а у Републици Хрватској *Национални курикулум за рани и предшколски одгој и образовање* (2014). Уважавајући чињеницу да хуманистичко вредносно оријентисани предшколски програми/курукулуми подстичу целовит дејчи развој, морални развој се у овим програмским документима посматра у оквиру целовитог развоја/добробити детета.

УЛОГА ВАСПИТАЧА У МОРАЛНОМ ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Улога васпитача је да у интенционалним условима васпитања и образовања деце, на педагошким и научно утемељеним основама, правилно усмерава морални развој и васпитање деце. Васпитати појединца за живот у одређеном друштву значи „изградити“ личност кроз чију ће се призму васпитања осликавати све битне карактеристике друштва, традиција, али и време у којем се такво васпитање одвијало.

Васпитач треба да представља исправан модел са којим деца могу се идентификују. У развијању моралних вредности код деце важну улогу има моралност васпитача, јер од личне животне филозофије васпитача зависе поступци у његовом конкретном деловању. У процесу васпитно-образовног рада, васпитач усмерава дете и негује лепе особине које, ако се на њима зналачки ради, постају трајне врлине код деце. Према Радашину, васпитач је лице које врши одређени утицај на правилан развој дејче личности, то је личност са високим моралним ликом, идеал за подражавање и ауторитет за поштовање. У моралном погледу васпитач треба да поседује особине као што су доследност, принципијелност, објективност, самокритичност, истинољубивост и хуманост (Radašin, 1970). Предшколске установе у нашем друштву заснивају рад на предшколском програму/курукулуму који у оквиру своје васпитне филозофије тежи промовисању универзалних моралних вредности, али и специфичних. У Табели 1. видимо приказ моралних вредности које васпитач континуирано, почев од најранијег узраста, настоји да развија код деце.

Табела 1. Моралне вредности детета предшколског узраста

МОРАЛНЕ ВРЕДНОСТИ	
Одговорност	Умереност
Учтивост	Марљивост
Праведност	Стрпљење
Солидарност	Храброст
Толеранција	Упорност
Искреност	Истрајност
Несебичност	Самосталност
Добронамерност	Пажљивост
Уредност	Саосећајност

Важна улога васпитача је да поред унапређивања децјег развоја у континуитету ради на изграђивању *врлина* код деце. Васпитати дете на темељу наведених моралних вредности, значи развити његове врлине, а личност са врлинама представља потенцијал једног друштва. Чувени Русо истиче: „Ћудљивост деце није никад дело природе него последица лоша васпитања. Твој васпитаник имаће, дакле, само оне ћуди које му ти будеш дао и сасвим је право да трпиш због своје погрешке“ (Русо, 1950, стр. 134). Ово подразумева да и сам васпитач буде особа коју карактеришу наведене моралне вредности, јер не можемо очекивати да васпитач учи децу толеранцији или учтивости, уколико није особа са таквим квалитетима.

Знамо да се морални развој детета и изграђивање моралних вредности не могу убрзати. Да би дете усвојило исправне моделе понашања, потребно је његово сазревање (когнитивно, социјално и емоционално). Примерено и културно понашање је навика која се деци усађује од малих ногу, континуирано обликује и развија у врлину. Код сваког детета треба истицати оно што је највредније у њему и полазити од његових позитивних особина. Деца предшколског узраста немају изграђен морал, зато је задатак васпитача да негује врлине кроз промовисање општих вредности друштва кроз које се рефлектује васпитна филозофија једног предшколског програма /курикулума, али и лични вредносни ставови васпитача.

Важни задаци васпитача који доприносе моралном развоју деце јесу развијање *самосталности*, *одговорности* и *истрајности*. Оспособити децу да буду *одговорна* за своје поступке, *самостална* у размишљању и доношењу одлука, да врше *самоконтролу* у различитим ситуацијама, задаци су од суштинског значаја за социјализацију деце, те и морално васпитање. Омогућити деци да разумеју шта јесте, а шта *није прихватљиво понашање*, задатак је на којем се ради од најранијег узраста. *Дисциплиновање* деце и постављање граница у понашању је неопходно да би се ускладили њихови међусобни односи у групи, успоставио ред и превенирали често импулсивни, неконтролисани и непри-

хватљиви облици понашања. Узрасно доба деце (до поласка у школу) представља „златно доба“ за рано учење, што васпитачима пружа широке могућности за рад на моралном васпитању и обликовању неизграђене личности детета.

МЕТОДЕ И ПОСТУПЦИ ВАСПИТАЧА У МОРАЛНОМ ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА

Морално васпитање деце је дуготрајан процес који од васпитача захтева доследну примену утврђених правила понашања, кроз употребу метода рада и адекватних поступака. Најбоље резултате у моралном васпитању дају позитивни поступци васпитача, који стимулативно делују на целокупан дејчи развој. Свака метода има своје оправдање за примену у раду на моралном васпитању деце, а васпитачи би требало да их користе смислено и промишљено. Аутори Трнавац и Ђорђевић истичу да не постоји само једна важећа метода, јер је васпитна делатност разноврсна и сложена (Трнавац и Ђорђевић, 2013).

Аутор Јевтић наводи следеће методе које се користе за морално васпитање: „убеђивање; увешбавање и навикавање; подстицање и спречавање и кажњавање“ (Јевтић, 2012, стр. 157). Методом убеђивања - кроз поуку, савет или очигледан пример указује се детету зашто је одређено понашање непримерено. Неке ситуације захтевају примену методе увешбавања и навикавања, као што су учење бонтона, манира итд. Метода подстицања подразумева подстицаје од стране васпитача у виду похвале, бодрења, пружање подршке и помоћи. Свако дете заслужује да буде похваљено, васпитач треба да препозна у којим ситуацијама то да учини. Метода спречавања и кажњавања за циљ има кориговање нежељеног и неприхватљивог понашања. Кад васпитач детету забрањује нешто да чини, важно је да му објасни због чега то ради и да га подстакне на размишљање о могућим последицама одређеног понашања.

Наведене методе доприносе правилном моралном васпитању детета узајамном применом и деловањем. Методе су као путокази, васпитаче усмеравају на који начин треба да поступају у непосредном раду, како би се остварили циљеви и задаци моралног васпитања. Правилан одабир метода може довести до развијања пожељних особина и социјално прихватљивог понашања детета. Можемо рећи да је за ово потребно време, труд, доследност и стрпљење од стране васпитача.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је утврдити да ли се и колико актуелни програми/курикулуми предшколског васпитања у Републици Србији и Републици Хрватској разликују у погледу конкретизације захтева и задатака за васпитача у односу на морални развој и васпитање деце. Задатак истраживања је утврдити да ли су и на који начин у предшколским програмима/курикулумима у Републици Србији и Републици Хрватској представљени захтеви и задаци васпитача у односу на мо-

рални развој и васпитање деце. Постављена је хипотеза да се *предшколски програми/курикулуми у Републици Србији и Републици Хрватској међусобно разликују када је реч о конкретизацији захтева и задатака за васпитаче у односу на морални развој и васпитање деце раних узраста*. У истраживању је примењена дескриптивна и компаративна метода, као и поступак анализе садржаја актуелних предшколских програма/курикулума. Резултати истраживања представљени су текстуално и табеларно.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Захтеви и задаци васпитача у функцији моралног развоја и васпитања деце раних узраста у предшколским програмима у Републици Србији

У програмском документу *Опите основе предшколског програма* (2006), у Моделу А, у делу програма *Очекиване улоге васпитача*, конкретизоване су различите улоге васпитача. Издвајамо улоге које доприносе моралном развоју и васпитању деце:

- улоге васпитача у мењању структуре институције у отворен систем васпитања;
- улоге васпитача у игри;
- улоге васпитача у очувању децјег самопоштовања;
- улога васпитача у регулисању социјалних односа;
- улога васпитача у посматрању и праћењу деце (*Правилник о Опитим...*, 2006).

Улоге васпитача у мењању структуре институције у отворен систем васпитања подразумева да васпитач:

- „сарађује са родитељима и да заједно активно учествују у васпитању деце и да креира атмосферу у којој сви учесници васпитног процеса могу да се активирају на различите начине“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 37).

Улоге васпитача у игри подразумевају да васпитач:

- „подстиче игру у свим развојним доменима“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 38).

Улоге васпитача у очувању децјег самопоштовања подразумевају да васпитач:

- „развије самоконтролу код детета;
- изграђује самопоштовања код детета;
- омогући детету да преузима одговорност за своје поступке;
- негује самоуважавање, али и уважавање других;
- моделује понашање сопственим примером“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 38).

Улога васпитача у регулисању социјалних односа подразумева да васпитач:
 – „омогући деци да износе идеје, допуњују једни друге, сукобљавају мишљења, долазе до заједничких решења“ (*Правилник о Општим...*, 2006, стр. 38).

Улога васпитача у посматрању и праћењу деце подразумева да васпитач:
 – „посматра понашања деце, емоције које испољавају, начине на које решавају проблеме, сарадњу са другом децом итд.“ (*Правилник о Општим...*, 2006, стр. 39).

У Моделу Б, у делу програма *Трајни циљеви, задаци и захтеви за установу и васпитача*, конкретизовани су задаци васпитача, а моралном развоју деце доприносе:

- задаци васпитача у погледу децје сигурности;
- задаци васпитача у односу на родитеље;
- задаци васпитача у погледу односа према деци;
- задаци васпитача у вези са децјом игром;
- задаци васпитача у вези са осамостаљивањем деце;
- задаци васпитача у погледу утицања на развој и учење (*Правилник о Општим...*, 2006).

Задаци васпитача у погледу децје сигурности односе се на то да васпитач:
 – учи децу да се самостално снађу у неповољним ситуацијама указујући им на стратегије, оспособљавајући их да се ослањају на сопствене снаге“ (*Правилник о Општим...*, 2006, стр. 51).

Задаци васпитача у односу на родитеље подразумевају да васпитач:
 – „остварује увид у начине на који родитељи васпитавају децу, њихове педагошке ставове како би могао да утиче на њих“ (*Правилник о Општим...*, 2006, стр. 51).

Задаци васпитача у погледу односа према деци, када је у питању морални развој деце, односе се на следеће:

- „да буде предусретљив према деци, пружајући им могућност да испољавају себе као личност, своје потребе, интересовања и жеље;
- да се према детету односи као према способној особи у процесу одрастања и осамостаљивања, задовољавајући његову потребу да се осећа поштовано;
- да дете ставља у различите положаје, чиме ће утицати на његово понашање и развој социјалних квалитета личности (повучену децу стављати у положај вође, агресивнију и старију децу да се брину о млађој и сл.);

- да уважава дете и његово социо-културно порекло и испољава поверење према њему;
- да успоставља добре односе и учвршћује осећај заједништва у групи, развија осећање сигурности и поверења, чак и у ситуацијама када мора да преусмери одређене облике понашања“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 51-52).

Задачи васпитача у вези са децом из ром који доприносе моралном васпитању су:

- „игра треба да васпитно делује на дете, тако што ће да очува хумане вредности;
- да организује игре улога и игре са унапред прописаним правилима, пружа деци прилике за социјално учење;
- да негује партнерску сарадњу;
- омогућити игру која садржи такмичарске елементе и захтева поштовање посебних правила“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 52-54).

Задачи васпитача у вези са осамостаљивањем деце су:

- „да помаже детету да се осамостаљује, независно мисли, одлучује, усваја гледишта и вредности које му одговарају;
- да подстиче све облике самосталних активности детета, његову слободу да бира и самоиницијативу, независност у односу на групу деце којој припада;
- пружа детету прилике за остваривање сопствених идеја и налажење потврде за сопствене вредности што ће му омогућавати постизање успеха у социјалним контактима“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 54).

Задачи васпитача у погледу утицања на развој и учење су:

- „да у васпитању деце полази од потребе хуманих односа на индивидуалном, и мирољубивих, на општем плану;
- да посматра децу, утврђује како се односи према другој деци, какве су му склоности и навике које је донело са собом из родитељског дома;
- да изграђује код деце такве ставове да прихватају ризике самосталности у мишљењу и буду спремна да из грешака извлаче поуке не стидећи их се;
- да упозна карактеристике локалне културе и да се према њој односи са поштовањем, приближавајући деци на разне начине оно што је у њој највредније и на чему могу темељити свој идентитет;
- да код деце негује љубав према истини;
- да изграђује код детета поверење у сопствене способности“ (*Правилник о Опитим...*, 2006, стр. 55-57).

У програмском документу *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018) у Србији, задаци васпитача се препознају у следећим деловима програма:

- Подршка добробити детета у реалном програму кроз односе и делање;
- Предшколска установа: контекст реалног програма;
- Стратегије васпитача у развијању програма (*Основе програма предшколског...*, 2018).

У оквиру дела програма *Подршка добробити детета у реалном програму кроз односе и делање* проналазимо задатке васпитача и то кроз: односе и делање (игра, животно-практичне ситуације и планиране ситуације учења). Односи се одвијају у социјалној заједници кроз интеракцију и комуникацију детета са вршњацима и одраслима и зато су од великог значаја за дететов морални развој и васпитање. У програму проналазимо да *Васпитач гради односе кроз*:

- „уважавање дететових осећања, подстицање радозналости, иницијативе и самосталности, подвлачења правила која омогућавају деци и одраслима да живе у хармонији и доприносе развоју самоконтроле;
- ствара могућности да дете изрази себе на различите начине;
- помаже деци да разумеју шта јесте и шта није прихватљиво;
- помоћ деци да препознају шта је правично а шта не и да се носе са неправдом;
- развијање демократских односа у групи;
- подршка развоју дечјих потенцијала за солидарност и активизам“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 25-26).

У делу програма *Подршка васпитача у игри*, проналазимо задатке васпитача:

- „показује игре са правилима“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 28).

У делу програма *Подршка васпитача у животно-практичним ситуацијама* задаци васпитача који се односе на морални развој и васпитање деце су:

- „промишља и договара се са децом о правилима везаним за рутине која се доносе у аутентичним ситуацијама уз разумевање разлога њиховог доношења;
- подстиче самосталност и одговорност деце у обављању рутине;
- омогућава да нега, заједничко обедовање и друге животне ситуације буду ситуације грађења пријатног заједничког социјалног доживљаја;
- приближава деци рутине и ритуале других култура;
- омогућава деци да учешћем у догађајима у локалној заједници истражују улоге и односе, уважавају различитости и себе доживљавају као део те заједнице;

- омогућава деци да у аутентичним ситуацијама преиспитују предрасуде и да уче да решавају конфликте“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 29).

У делу програма *Подршка васпитача у планираним ситуацијама учења* такође проналазимо задатке васпитача који се односе на морални развој и васпитање деце:

- „развија заједништво кроз подстицање узајамне подршке, прихватања, уважавања, истицање вредности заједничког доприноса;
- развијање проактивног односа према свету кроз уважавање иницијативе, права на избор, покретање заједничких акција;
- подржава децу да постављају питања једни другима и траже различите начине решавања проблема“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 31).

У оквиру дела програма *Предшколска установа: контекст реалног програма* једним делом проналазимо задатке васпитача који се односе на морални развој и васпитање деце и то у делу који се односи на *Васпитач подржава развијање вршњачке заједнице*:

- „реаговањем на конфликтне ситуације и подршком деци у њиховом разрешавању;
- уважавањем вредности пријатељства и неговањем пријатељства међу децом;
- моделовањем пожељног социјалног понашања као што су слушање другог, чекање на ред, дељење, манири пристојности;
- подстицањем деце да не користе социјално непожељне облике понашања (етикетирање деце, тужакање, игнорисање, омаловажавање);
- подстицањем деце да помажу једни другима у игри и животним ситуацијама;
- подршком дељењу знања међу децом кроз заједничко учешће у активностима;
- уважавањем различитости и подршком деци да разумеју и уважавају различитости;
- истицањем вредности кооперативне игре;
- формулисањем заједно са децом правила групе (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 34-35).

У оквиру дела програма *Стратегије васпитача у развијању програма* истакнути су *Принципи развијања реалног програма* којима се васпитач руководи у раду и у њима можемо препознати задатке васпитача. Када је у питању *принцип усмерености на односе*, задаци васпитача у функцији моралног развоја деце се огледају кроз „стварање подржавајућег социјалног окружења којим се обезбеђује

сигурност, континуитет, учешће деце и укљученост васпитача и којим се негују односи уважавања, сарадње, одговорности и заједништва“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 40). У оквиру *принципа животности*, задаци васпитача у функцији моралног развоја деце се огледају кроз „развијање заједништва деце и одраслих, вршњачке заједнице и повезивању са породицом и локалном заједницом, стварањем прилика за заједничко учење“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 40). Задаци васпитача кроз *принцип аутентичности* се огледају кроз „препознавање и уважавање интегритета, различитости и посебности сваког детета, развојних, културних, социјалних и других специфичности деце и њихових породица, као и јаким странама и потенцијалима сваког детета, посебно узимајући у обзир потребе за подршком деци са сметњама у развоју и инвалидитетом и деци из других осетљивих друштвених група“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 40). Када је у питању *принцип ангажованости*, задаци васпитача се огледају кроз „ситуације и активности која се подржава: ангажованост детета; иницијатива и избор деце; различити начини бављења појединим проблемима и садржајима“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 41). Задаци васпитача у вези са моралним васпитањем, када је у питању *принцип партнерства*, огледају се кроз „уважавање перспективе деце и породице (њихових мишљења, идеја, иницијативе, одлука) и на различитим начинима укључивања породице“ (*Основе програма предшколског...*, 2018, стр. 41).

Захтеви и задаци васпитача у функцији моралног развоја и васпитања деце раних узраста у предшколском курикулуму у Републици Хрватској

У актуелном курикулуму у Републици Хрватској, *Национални курикулум за рани и предшколски одгој и образовање* (2014), задаци и захтеви васпитача у функцији моралног васпитања и развоја нису конкретизовани, али их можемо препознати у делу курикулума *Савремена схватања детета и организација васпитно-образовног рада вртића*. У оквиру овог дела курикулума препознајемо задатке васпитача који се односе на *организацију васпитно-образовног рада вртића*. Задатке васпитача, када је у питању морални развој и васпитање деце, препознајемо у деловима:

- вртић је место целовитог развоја, васпитања и учења детета;
- вртић је место истраживања, откривања и активног учења;
- вртић је место квалитетних односа, сарадње и толеранције;
- вртић је место демократског живљења, активног учествовања и суодлучивања детета (*Nacionalni kurikulum za...*, 2014).

У делу *Вртић је место целовитог развоја, васпитања и учења детета*, задаци васпитача у функцији моралног развоја и васпитања деце су следећи:

- „континуирано ствара примерено васпитно-образовно окружење у којем дете има прилику да оствари интеракцију са другом децом и одраслима;

- васпитно-образовни рад обликује тако да свака активност истовремено потпомаже различите аспекте целовитог развоја детета;
- омогућују прилике да активности деце развијају у смеру који је за њих од користи;
- подстиче децу на самопроцену и предузимање одговорности за своје понашање“ (*Nacionalni kurikulum za...*, 2014, str. 33).

У делу *Вртић је место истраживања, откривања и активног учења*, задаци васпитача који су у функцији моралног развоја и васпитања деце су:

- „деци омогућује слободан избор активности и партнера у процесу учења“ (*Nacionalni kurikulum za...*, 2014, str. 34).

У делу *Вртић је место квалитетних односа, сарадње и толеранције* примећујемо следеће задатке васпитача:

- „осигурава једнака права за сву децу;
- ствара инклузивно окружење, поштује и прихвата сваки облик различитости деце;
- препознаје и прихвата субјективност сваког детета;
- развија реципрочне односе деце са вршњацима и одраслима кроз односе поверења;
- подстиче децу на учење социјално прихватљивог понашања;
- подстиче децу на самопроцену тј. успостављање узрочно-последичне везе између властитих избора и понашања и понашања осталих учесника у васпитању“ (*Nacionalni kurikulum za...*, 2014, str. 35).

У делу *Вртић је место демократског живљења, активног учествовања и одлучивања детета*, задаци васпитача који су у функцији моралног развоја и васпитања деце су да:

- „успоставља и одржава квалитетне односе са децом;
- подстиче децу на учествовање у доношењу одлука;
- оспособљава децу за демократски дијалог са осталом децом и одраслима;
- осигурава слободу и подстиче развој одговорности свих чланова;
- оспособљава децу за самопроцену и самодисциплину“ (*Nacionalni kurikulum za...*, 2014, str. 37).

Ради боље конкретизације и компарације података, захтеве и задатке за васпитача у односу на морални развој и васпитање деце раних узраста у поменутих предшколским програмима/курикулумима представљамо табеларно. Из приложене табеле (Табела 2.) видимо да су задаци васпитача у односу на морални развој деце представљени на различите начине.

Табела 2. Задаци васпитача у односу на морални развој деце у предшколским програмима/курикулумима

ЗАДАЦИ ВАСПИТАЧА У Р СРБИЈИ		ЗАДАЦИ ВАСПИТАЧА У Р ХРВАТСКОЈ
<i>Опште основе предшколског програма (2006)</i>	<i>Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узета (2018)</i>	<i>Национални курикулум за рани и предшколски одгој и образовање (2014)</i>
Модел А	ПОДРШКА ДОБРОБИТИ ДЕТЕТА У РЕАЛНОМ ПРОГРАМУ КРОЗ ОДНОСЕ И ДЕЛАЊЕ	ОРГАНИЗАЦИЈА ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА ВРТИЋА
ОЧЕКИВАНЕ УЛОГЕ ВАСПИТАЧА		
<ul style="list-style-type: none"> • улоге васпитача у мењању структуре институције у отворен систем васпитања; • улоге васпитача у игри; • улоге васпитача у очувању дечјег самопоштовања; • улога васпитача у регулисању социјалних односа; • улога васпитача у посматрању и праћењу деце. 		
Модел Б	ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА: КОНТЕКСТ РЕАЛНОГ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> • вртић је место целовитог развоја, васпитања и учења детета; • вртић је место истраживања, откривања и активног учења; • вртић је место квалитетних односа, сарадње и толеранције; • вртић је место демократског живљења, активног учествовања и одлучивања детета.
ТРАЈНИ ЗАДАЦИ И ЗАХТЕВИ ЗА ВАСПИТАЧА	СТРАТЕГИЈЕ ВАСПИТАЧА У РАЗВИЈАЊУ ПРОГРАМА	
<ul style="list-style-type: none"> • задаци васпитача у погледу дечје сигурности; • задаци васпитача у односу на родитеље; • задаци васпитача у погледу односа према децу; • задаци васпитача у вези са дечјом игром; • задаци васпитача у вези са осамостаљивањем деце; • задаци васпитача у погледу утицања на развој и учење. 	<ul style="list-style-type: none"> • васпитач подржава развијање вршњачке заједнице • принцип усмерености на односе; • принцип животности; • принцип аутентичности; • принцип ангажованости; • принцип партнерства. 	

У Републици Србији, документу *Опите основе предшколског програма* (2006), задаци васпитача јасно су конкретизовани у оба програмска модела и у њима препознајемо задатке у односу на морални развој деце. У Моделу А су дефинисани као *улоге васпитача*, док су у Моделу Б *трајни задаци васпитача*. У Моделу А, једна од улога васпитача је да *мења структуру институције у отворен систем васпитања* и на морално васпитање деце односи се *индиректно*. То подразумева да је задатак васпитача као креатора васпитно-образовне праксе да моделује средину у којој деца живе и бораве и планира сарадњу са родитељима и осталим релевантним институцијама друштва. У оквиру подстицања целовитог развоја, васпитач подстиче и морални развој детета, користе се све погодности отворености система како би дете изградило понашање прихватљиво у друштву у којем живи. Модел Б препознаје *задатке васпитача у односу на родитеље* којим се *индиректно* утиче на дететов морални развој и васпитање. Родитељи у највећој мери утичу на морално формирање и обликовање личности детета. Сарадња васпитача са родитељима је важан задатак, јер они заједничким снагама васпитавају дете, али у различитим срединама, те је улога и једних и других од изузетне важности за дететов морални развој.

Изграђивањем *дечјег самопоштовања*, што је једна од истакнутих улога васпитача у Моделу А, изграђује се дете као јединка свесна себе и својих потенцијала. Васпитач изграђује самопоштовање код детета тако што га охрабрује, уважава његово мишљење, одлуке и осећања. Важан задатак васпитача који доприноси моралном васпитању деце јесте *регулација социјалних односа*, самим тим и понашања. Педагошким деловањем на дете, креирањем конкретних ситуација у којима дете активно учествује, васпитач усмерава његово понашање у правцу пожељног социјално прихватљивог понашања. Модел Б има јасно конкретизоване задатке васпитача, а неколико њих јесу у функцији моралног развоја деце. Пре свега, неопходно је да васпитач обезбеди да се свако дете осећа *сигурно* у групи, у било ком смислу. Уколико се дете осећа безбедно, прихваћено и уважавано, имаће позитивну слику о себи, лакше ће успостављати контакте са другом децом. Задаци васпитача у *погледу односа према деци* подразумевају да васпитач са дететом гради партнерски однос пун поверења, подршке, уважавања и прихваћености. Задатак васпитача који се односи на *осамостаљивање деце* је од велике важности за морални развој, јер дете од најранијег узраста има потребу да буде самостално у свакодневним практичним активностима и ситуацијама. Васпитачи треба да континуирано подстичу и развијају самосталност код деце, а да је не угуше. Важно је омогућити деци да самостално бирају, одлучују, праве изборе, исказују мишљења, проналазе решења за одређене проблеме, а када погреше при неком избору, извуку поуку уз тога. Самосталност детета у мишљењу и деловању је основни предуслов за живот у социјалној заједници у којој борави, али и широј друштвеној средини. У Моделу Б се истичу и задаци васпитача у *погледу утицаја на развој и учење*, који подразумевају да је неопходно код деце развијати љубав према истини и локалној култури према којој би требало да

се односе с поштовањем, што доприноси моралном васпитању младе личности. Можемо рећи да оба модела овог програма, кроз улоге и задатке васпитача, доприносе моралном развоју и васпитању деце.

У документу *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018) у Србији, задатке васпитача у односу на морални развој и васпитање препознајемо кроз *подришку васпитача* (у односима, игри, животно-практичним ситуацијама, планираним ситуацијама учења и развијању вршњачке заједнице). Сви наведени задаци су неодвојиви од социјалног развоја деце. У овом програму се издвајају *задаци васпитача* који се односе на *уважавање* детета као јединке, развијање *одговорности, истрајности и самоконтроле* код деце, чиме се доприноси моралном развоју деце. Такође, примећујемо задатке васпитача који се односе на развијање *самосталности* код деце у делању, мишљењу, одлучивању. Васпитач треба да ствара прилике које омогућују детету да самостално размишља, доноси одлуке и учествује у решавању проблемских ситуација. Издвајају се и задаци који подразумевају утицај васпитача на децу приликом усвајања *друштвено прихватљивог понашања*, а да притом деца разумеју разлоге поштовања правила. Такође, важни задаци васпитача који се истичу јесу да код деце *негује* и *промовише вредности пријатељства, међусобно помагање, подржавање, уважавање и толеранцију*. Специфичност програма *Године узлета* у односу на *Опште основе предшколског програма* представљају *Принципи развијања реалног програма* и у њима проналазимо задатке васпитача за подстицање целокупног развоја, те и моралног развоја деце. Уочавамо да васпитач ствара социјално окружење у којима се негују односи на принципима *међусобног уважавања, сарадње, одговорности и заједништва*; да *развија заједништво* деце, одраслих и вршњачке заједнице; *уважава различитост* и посебност сваког детета; да *подстиче самосталност* и иницијативу деце и увек уважава њихова мишљења и одлуке. Примећујемо да и у овом програмском документу у Републици Србији, задаци васпитача јесу у функцији моралног развоја и васпитања деце предшколског узраста.

У актуелном предшколском курикулуму у Републици Хрватској *Национални курикулум за рани и предшколски одгој и образовање* (2014), задаци васпитача нису децидно издвојени, односно конкретизовани, као у претходна два програма у Србији. Задатке препознајемо у делу курикулума који се односи на *Организацију васпитно-образовног рада вртића*. Васпитач треба да створи атмосферу у којој ће свака активност детета утицати на његов целокупни развој, те и морални, јер су васпитање и учење детета неодвојиви од његовог развоја. Издвајају се задаци васпитача који се односе на подстицање детета на *самопроцену* сопствених избора, преузимање *одговорности* за своје одлуке и понашање, подстицање деце *самосталности*, али и да управљају сопственим емоцијама и понашањем у различитим ситуацијама (*саморегулација*). Препознају се и задаци васпитача у стварању атмосфере у којој владају квалитетни *односи, сарадња, толеранција, активно учествовање* и *одлучивање* деце. Примећујемо да и у курикулуму у Хрватској, задаци васпитача јесу у функцији моралног развоја деце предшколског узраста.

ЗАКЉУЧАК

Анализирајући актуелне предшколске програме/курикулуме, можемо закључити да програмски документи – *Опште основе предшколског програма* (2006), *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018) и *Национални курикулум за рани и предшколски одгој и образовање* (2014), препознају исте задатке за васпитача који се односе на морални развој и васпитање детета. У свим анализираним програмима – очување дечјег самопоштовања, уважавање детета као јединке без обзира на различитост, подстицање одговорности за своје одлуке и поступке, неговање пријатељства, толеранције, упорности и истрајности, подстицање самосталности, развијање самоконтроле, као и поштовање и прихватање правила понашања заједнице – јесу задаци васпитача који засигурно доприносе моралном развоју и моралном васпитању детета. *Разлике* које се јављају међу овим програмима јесу различито представљени, односно конкретизовани задаци. У Србији су издвојени задаци васпитача кроз улогу, задатке и подршку васпитача, што указује на исто тумачење задатака, али различиту формулацију. У курикулуму у Хрватској задаци васпитача нису децидно издвојени, али их препознајемо кроз *организацију васпитно-образовног рада вртића*, као месту које доприноси добробити детета и развоју његових укупних потенцијала. Подразумева се да је васпитач особа која организује васпитно-образовни рад и ствара услове за активно учествовање детета у његовом одрастању, развоју, васпитању и учењу.

Дескриптивном анализом и табеларним компаративним приказом захтева и задатака за васпитача у предшколским програмима/курикулумима у Републици Србији и Републици Хрватској који су у функцији моралног васпитања и развоја деце, учачамо да се препознају исти задаци, али да су представљени на различите начине, те постоје и извесне разлике у њиховој формулацији. На основу изнетих текстуалних и табеларних података, закључујемо да је наша истраживачка хипотеза делимично потврђена, да се предшколски програми/курикулуми у Републици Србији и Републици Хрватској разликују када је реч о конкретизацији *захтева и задатака за васпитаче* у односу на морални развој и васпитање деце раних узраста. Резултати овог истраживања могу послужити као основа за нова истраживања, којима ће се комплексније сагледати захтеви и задаци за васпитача у односу на морално васпитање и развој деце у програмским документима.

ЛИТЕРАТУРА

- Јевтић, Б. (2012). *Педагогија моралности*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

- Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018). Београд: Просветни преглед.
- Правилник о Општим основама предшколског програма* (2006). Београд: Просветни гласник. Бр. 14.
- Radašin, V. (1970). *Osnovi moralnog vaspitanja*. Novi Sad: Viša pedagoška škola.
- Русо, Ж. Ж. (1950). *Емил или о васпитању*. Београд: Знање, Предузеће за уџбенике Народне Републике Србије.
- Trnavac, N. i Đorđević, J. (2013). *Pedagogija: udžbenik za nastavnike*. Beograd: Naučna KMD.
-

REQUIREMENTS AND TASKS OF EDUCATORS IN THE FUNCTION OF MORAL DEVELOPMENT AND EDUCATION OF YOUNG CHILDREN IN PRESCHOOL PROGRAMS / CURRICULA IN THE REPUBLICS OF SERBIA AND THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary: The paper analyzes and compares the content of current preschool programs / curricula in the Republic of Serbia and the Republic of Croatia through a detailed presentation of the requirements and tasks of preschool teachers in the function of moral development and education of young children. The aim of our research is to determine whether and to what extent the programs / curricula of preschool education in the Republic of Serbia and the Republic of Croatia differ in terms of specifying the requirements and tasks of the teachers in relation to moral development and education of children. The descriptive and comparative methods and the procedure of analysis of the content of program documents are applied in the paper. The results of our research indicate that in the Republic of Serbia and the Republic of Croatia in preschool programs / curricula, the requirements and tasks of teachers are presented in the function of moral development and education of children, but in different ways. The analyzed programs / curricula recognize the same tasks related to moral development, and differ from each other when it comes to their concretization, and there are some differences in their formulation. Starting from concrete tasks, teachers, the creators of their own practice, have the opportunity to better understand the needs of children through them, but also to choose from clearly separated tasks what is most needed to encourage and develop children in a certain period of time, within moral development.

Keywords: child, moral education, preschool teacher, preschool program / curriculum.